

Milko Poštrak

NOVE PERSPEKTIVE SOCIOLOGIJE KULTURE

Sociologija kulture — če vzamemo besede zares — kar »po definiciji« kliče po antropologiji. Seveda če pristanemo na stališče, da se antropologija ukvarja s proučevanjem različnih vidikov človeške kulture. Pač v smislu delitve, po kateri naj bi psihologija proučevala »psiho«, posamezno v človeku, sociologija »družbo«, kolektivno pri človeku, antropologija pa njegovo »drugo naravo«, kulturo.

Seveda stvari — kot ponavadi — še zdaleč niso tako preproste. Zato tudi ne presenečajo tendence v zadnjih letih ali že kar desetletjih, da se družboslovci vse bolj deklarirano opirajo na t. i. interdisciplinarni pristop. Kaj od posameznih disciplin bo določen teoretik vključil v svoj okvir interdisciplinarnega, pa se od primera do primera razlikuje. Tudi pregled tega dogajanja ponuja možnost za zanimive zaključke.

V zadnjih letih torej sociologi jemljejo antropologijo vse bolj »zares«. Vodilni britanski sociolog Anthony Giddens na nekem mestu sicer še pravi, da si je sociologija prilastila raziskovanje »naprednih«, »razvitih« sektorjev sveta, da pa ima antropologija kot veda o človekovih socialnih institucijah čistejše etnološko poreklo (GIDDENS 1987: 38). Iz omenjenega Giddensovega pisanja bi lahko sklepali, da pojmuje sociologijo kot znanost o »sodobnih«, »razvitih« družbah, antropologijo pa kot vedo, ki se ukvarja z arhaičnimi skupnostmi, z družbami na »manj razvitih stopnjah razvoja«. Taka trditev bi implicirala pojmovanje o nekakšni evoluciji človeških skupnosti, o hierarhiji naših oblik skupnega bivanja. Vendar se — na podlagi drugega Giddensovega pisanja — zdi, da mu ne moremo kar tako podtakniti tega poenostavljanja, ki je sicer v družboslovju zelo razširjeno. Po drugi strani pa moramo pripomniti, da se tudi antropologija — po

kakšnih sto letih razvoja in nabiranja izkušenj — zlagoma preusmerja na te t. i. »sodobne« družbe. Torej na skupnosti pretežno t. i. »zahodnega sveta«. Ko že govorimo o tem razlikovanju (tudi, recimo, t. i. »tretji svet« sodi med poskuse, ustvariti distinkcijo), dodajmo, da se take razlike (tudi — ne pa zgolj — zaradi razvoja komunikacijskih sredstev in tehnologije nasploh) vse bolj zabrisujejo, da raznolike skupnosti medsebojno učinkujejo druga na drugo in da pravzaprav ne moremo več govoriti o »novem« in »starem« (recimo v umetnosti) na način, kot smo poskušali še pred kratkim. Spomnimo se zgodbe o nastanku skupnosti menihov na Sri Lanki, ki so se opirali na tisto, kar so pojmovali kot najbolj zvesto, izvirno povzemanje Budovih načel. Omenjena meniška skupnost se je vzpostavila pred vsega nekaj desetletji, čeprav je njen način življenja videti kot arhaično »gibanje s tisočletno tradicijo« (CARRITHERS 1992: 21, prim. POŠTRAK 1994: 418). Ob tem se spomnimo še študij Wallisa in Malmove, ki govorita o »kulturni izmenjavi«, »kulturni dominaciji«, »kulturnem imperializmu« in »transkulturalaciji« ter ugotavljata, da so medsebojna učinkovanja kultur posameznih skupnosti zelo zapleteni in vsekakor obojestransko učinkujoči procesi (FRITH, GOODWIN 1990: 173-180).

Pred kratkim smo navajali antropologa Michaela Carrithersa, ki je prav tako govoril o interdisciplinarnem pristopu. On ga je imenoval »mutualism« ali »načelo medsebojne odvisnosti za blagor vseh«, izraz pa je povzel po psihologih Stillu in Goodu (CARRITHERS 1992: 11, prim. tudi POŠTRAK 1994: 417).

Gregor Tomc, ki se v knjigi *Profano* ukvarja tudi (ali celo predvsem) s sociologijo kulture, v svoj »interdisciplinarni pristop« sicer (vsaj

eksplicitno) ni vključil antropologije, temveč ob sociologiji še zgodovino, kulturologijo in socialno psihologijo (TOMC 1994: 10). Zato pa Diana Crane, urednica izvrstnega zbornika z naslovom *The Sociology of Culture* in s pomenljivim ter natančnim podnaslovom »Nastajajoče teoretične perspektive«, v uvodu pravi:

Na nove perspektive v okviru sociologije kulture so močno vplivale druge discipline, kot recimo antropologija (predvsem delo Clifforda Geertza), zgodovina, politične vede, literarne študije, kulturne študije, feministične študije, etnične študije ter perspektive iz evropske sociološke teorije, kot so francoske poststrukturalistične teorije, britanska skupina za kulturne študije ter britanska skupina za znanstvene študije. (CRANE 1994: 5.)

V okviru sociologije kulture se, kot nakazuje Diana Crane, pa tudi prispevki v njenem zborniku, pogosto pojavljajo naslednja imena: G. H. Mead, Berger, Luckmann, Goffman, Geertz in podobni (CRANE 1994: 5). Na Meada se — nikakor ne po naključju — tesno opira tudi Tomc (TOMC 1994), Bergerja in Luckmanna pa sta — od domačih avtorjev s tega področja — najprej, že v prvi polovici sedemdesetih, navajala Dimitrij Rupel (prim. RUPEL 1986) in Stane Južnič (1973).

Diana Crane ugotavlja, da je bila od začetka sedemdesetih let sociologija kulture pravzaprav »ponovno ustvarjena« */reinvented/*, vendar je preostala sociologija vso obsežnost sprememb začela opazati šele v začetku devetdesetih. »Nova« sociologija kulture, pravi Diana Crane, ni področje zase, temveč je prej sestavljena iz vrste različnih in neodvisnih področij, kot so znanost, znanje, religija, mediji, popularna kultura in umetnost, prav tako pa tudi zgodovina, politologija, organizacijske vede, stratifikacija in interpersonalno vedenje (CRANE 1994: 1). Kot povzema po Wuthnowi ugotovitvi, so bila vsa ta področja in pristopi do nedavnega pojmovani kot marginalni in niso bili v središču pozornosti sociologije. V nadaljevanju Diana Crane išče razloge za to marginalizacijo in navaja, da je bilo v ospredju — vsaj ameriške — sociologije do pred časom zlasti Durkheimovo delo o družbenih strukturah, manj pa njegovo delo o kulturi. Tako na Durkheima kot na Webra

oprta sociologi so se namreč osredotočali na religijo in na njen vpliv na obnašanje in razvoj dane skupnosti (prim. WEBER 1988). Sociologija religije je bila dejavna in plodna veja veliko prej, preden so se začela uveljavljati področja, ki so se ukvarjala z drugimi vidiki kulture (CRANE 1994: 1).

Naprej, Craneova meni, da se je evropska sociologija precej ubadala z marksizmom ali je bila vsaj pod določenim vplivom marksističnega pogleda, po katerem je nadzor nad širjenjem kulture oblika moči (družbena struktura se ohranja tako z idejami — ideologijo — kot s silo). Ameriška inačica marksizma in funkcionalizem sta poudarjala strukturne vplive na kulturna prepričanja. Tudi ameriška konfliktna teorija je težila k temu, da je dajala prednost družbeni strukturi. Le simbolni interakcionisti so pripisovali kulturnim pomenom pomembno vlogo pri oblikovanju človekovega obnašanja, vendar so, kot Craneova povzema Denzina, večinoma posvečali pozornost tistim, ki zasedajo nevpilne pozicije v sodobni družbi, in so imeli le majhen vpliv na tiste, ki so bili »strukturalistično« ali »makro« usmerjeni (*ibid.*: 2). Diskurz o t. i. »mikro« in »makro« ravneh raziskovanja v družboslovju je spet zgodba zase, s katero se bomo sicer morali pozabavati ob kakšni priložnosti (tudi zato, ker posredno in neposredno zadeva prav srž socialnega dela kot stroke), tokrat pa jo namenoma puščamo ob strani.

Skratka, kultura je imela v okrilju sociologije nič kaj ugledno mesto. Britanski sociolog Robertson je ameriško sociologijo celo imenoval »odporno proti kulturi« */culture-resistant discipline/* (*ibid.*). Prednost so vsekakor dajali strukturi. Zdi se, da razloge za to ignoranco ne moremo iskati zgolj v dejstvu, da je imela Amerika močno razvito antropološko področje, ki se je ukvarjalo z razsežnostmi kulture. Prej bi lahko rekli, da je močna antropološka tradicija prispevala k temu, da so se nove generacije sociologov začele zanimati za to plat človekovega bivanja. Verjetno ni zadosten niti odgovor, da je odločilno vlogo pri zanemarjanju kulture na škodo strukture v okviru sociologije morebiti odigral vseobsegajoč in vseobvladujoč vpliv Talcotta Parsonsa. Vendar je zanimivo in nikakor ne naključje, da so se prav teorije ali pristopi, ki so se začeli pojavljati v drugi polovici tega stoletja in od katerih

so se mnogi vzpostavili kot reakcija na Parsonsov enostranski funkcionalizem ali strukturalno-funkcionalni pristop, začeli ponovno ali sploh prvič posvečati kulturi in posamezniku. Mimogrede lahko kot zanimivost navedemo, da imajo Luhmannovo (funkcionalno-strukturalno) sistemsko teorijo (podobno kot Parsonsovo) za izrazito interdisciplinarno (ADAM 1990: 750). Adam pravi, da se je Luhmannova teorija v glavnem razvila zunaj sociologije, Luhmann pa jo je samo apliciral na področje sociološkega proučevanja (*ibid.*: 749). Tako se še enkrat nakazuje, kako širok pojem je »interdisciplinarnost«.

Med teorijami, ki so se vzpostavljale »proti« Parsonsu v drugi polovici tega stoletja, lahko ob simbolnem interakcionizmu omenimo vsaj etnometodologijo Harolda Garfinkla in (za socialno delo še zlasti pomembno) delo težko opredeljivega Ervinga Goffmana. Težko opredeljivega zato, ker ga zlahka povežemo tako s simbolnim interakcionizmom kot z etnometodologijo, tudi s Schutzovo fenomenologijo, hkrati pa njegovega dela ne moremo reducirati zgolj na te opise ali opredelitve.

Diana Crane naprej pravi, da se, kljub temu, da se nove »sociologije kulture« vzpostavljajo in definirajo v kopici kontekstov, sredinska /*mainstream*/ sociologija še vedno opira na pojmovanja kulture, kot sta jih vzpostavili klasična sociološka in klasična antropološka teorija. Tako s pojmom kultura še vedno razumejo vrednote, norme, prepričanja, ob tem pa vzpostavljajo razmerja med posameznimi segmenti dane skupnosti v smislu subkultur, kontrakultur, civilnih kultur in podobnega (CRANE 1994: 2).

Vsekakor je, meni Craneova (in mi ji kajpak pritrjujemo), tak pristop v sodobnih družbah nepopoln. Kultura se izraža in posreduje skoraj v celoti kot eksplicitne družbene konstrukcije ali proizvodi. Z drugimi besedami, skozi »zapisano kulturo« /*recorded culture*/, torej kulturo, ki je zapisana v obliki tiska, filma, artefaktov, v zadnjem času pa zlasti elektronskih medijev. Sodobna sociologija kulture se ukvarja večinoma z različnimi oblikami zapisane kulture, kot so informacija, zabava, znanost, tehnologija, pravo, izobraževanje in umetnost. Vloge kulture v sodobni družbi ne moremo razumeti brez analize vsebine in učinkov zapisane kulture in dejavnikov, ki

vplivajo na njeno vsebino (*ibid.*: 3).

Craneova pravi, da je tako pojmovanje kulture, torej »zapisane kulture«, popolnoma odosotno v vrsti sredinskih razprav o kulturi. Tako celo eden od vodilnih sodobnih ameriških sociologov, razvpiti Jeffrey Alexander v svojem pregledu teorij kulture sicer obdela klasične in sodobne teorije, vendar niti ne omeni sodobnih teorij, ki črpajo iz študij zapisane kulture. Craneova meni, da je razlog morda v tem, da sredinski sociologi pripisujejo taki kulturi in njenim študijam majhen ali nikakršen pomen. Študije zapisane kulture tako niso deležne ustrezne pozornosti v sredinskih socioloških teorijah, kljub temu da je obsežen razvoj in vpliv te kulture v tem stoletju drastično spremenil naravo modernih družb (*ibid.*). Vprašanja, povezana s tem, pa so tako obširna, da se jim na tem mestu ne bomo podrobneje posvečali.

Pomembna je tudi naslednja opazka Diane Crane. Pravi namreč, da se zapisana kultura v dosti socioloških teorijah zunaj sociologije kulture obravnava kot eksogena spremenljivka. Na primer: znanost in tehnologija se preprosto pojavita in nato se kot njun rezultat nekaj zgodi. Od kod sta prišli znanost in tehnologija, kako sta sami družbeno konstruirani in kdo je to storil, je za omenjene discipline nepomembno (*ibid.*).

Craneova sklene, da sta klasični teoriji, sociološka in antropološka, izpostavili koncepcijo kulture kot konsistentne in koherentne. Taka kultura pa je bolj ideal ali ideologija kot realnost. S tem naj bi — meni Diana Crane — odražala modernistični duh časa prve polovice dvajsetega stoletja. Značilno je torej, da sredinska sociološka teorija še ni prišla do novega postmodernističnega duha časa, ki poudarja tiste vidike kulture, ki so inherentno protislovni, nekonsistentni in nekoherentni (*ibid.*: 4).

Po drugi strani so sodobni antropologi spretno reformulirali pojem kulture, da bi vključili vse družbene prakse, ne zgolj norme, vrednote in prepričanja. Ta pristop je podoben koncepciji kulture, ki se je po eni strani razvila iz študij znanosti, tehnologije in sistemov znanja nasploh, po drugi pa iz posameznih zgodovinskih študij. S tega stališča kultura ni kakšen poseben, ločen fenomen, temveč je »vstavljena« v družbeno strukturo, tako da vse družbene strukture prenašajo kulturne pomenne (*ibid.*).

Francoske teorije, npr. semiotika in post-strukturalizem, so izzvale veliko zanimanje za eksplicitno ali zapisano kulturo. Te teorije se ukvarjajo s proučevanjem načinov, na katere lahko tekst oblikuje človekovo obnašanje in na katere je lahko tekst kot vir moči za elito. Razvpita teoretika iz tega okvira sta Foucault in Bourdieu. Slednji recimo trdi, da je znanje v okviru zapisane kulture pomemben kriterij za doseganje družbenega položaja in za ustvarjanje družbenih razlik. Podoben pristop uporabljajo tudi v študijah znanosti in tehnologije. S tega vidika znanost, tehnologija in znanje niso neproblematične entitete, temveč naj bi bile družbene konstrukcije posameznih družbenih skupin in njihovi instrumenti moči (*ibid.*: 5).

Te teoretske perspektive so seveda v sociološki teoriji povzročile ponovno opredeljevanje tistega, kar bi naj vseboval pojem kulture. Znova so začeli proučevati družbeni pomen in vpliv kulture, hkrati pa je nastajala potreba po novih pristopih k študijam kulture (*ibid.*). Ti novi pristopi imajo korenine prav v delu teoretikov, ki smo jih navedli v uvodu.

Na koncu Diane Crane pravi, da je sprememba pogleda na svet, katere simptom je postmodernizem, poudarila kulturne vsebine v sociološki disciplini. To perspektivo sicer večkrat enačijo s postmodernizmom, vendar je pravzaprav širša od njega. Postmodernizem izziva sredinsko sociološko teorijo, ker posveča več pozornosti kulturi kot družbeni strukturi. V nasprotju z osredotočanjem sredinske sociologije na implicitno ali nezapisano (*unrecorded*) kulturo poudarjajo postmodernisti prav pomen tistega, kar Diana Crane in nekateri drugi avtorji imenujejo zapisana kultura, še zlasti tisti njen del, ki ga opredeljujejo elektronski mediji. Ob tem pojmujejo postmodernisti celoten vpliv vseh oblik kulture kot fragmentiran in nekoherenten. Potemtakem kulture — z vidika te nove paradigme — ne moremo preprosto asimilirati v linearni »vzročno-posledični« model raziskav družbenih znanosti; in poudarek na zapisani kulturi prinaša nova vprašanja pri interpretiranju »pomenov« (*ibid.*: 6).

Seveda vse nakazane spremembe implicirajo tudi potrebo po spremembi v sociološki misli: kako (po novem) konceptualizirati razmerje med strukturo in kulturo? Diane Crane omenja Williama Sewella, ki je redefiniral koncept strukture, s tem da je vanj vključil

pojem »kulturne sheme«, ki omogoča nosilec, da mobilizirajo niz virov, ki spodbujajo ali zavirajo družbeno akcijo. Sewellova definicija strukture naj bi se od prejšnjih opredelitev razlikovala po tem, da pojmuje strukturo kot popolnoma kulturni fenomen. Vendar Sewell ni dovolj jasno opredelil narave kulturnih shem, ki so v osnovi njegovega pojmovanja družbene strukture (*ibid.*).

Dve pomembni prizorišči za razvoj novih konceptov kulture in družbene strukture sta sociologija zgodovine in politična kultura. Obe sta zaposleni s proučevanjem političnih vsebin in z raziskovanjem razvoja nacionalnih držav. Zgodovinarji so do začetka osemdesetih dajali večji poudarek strukturi, v devetdesetih so nekateri začeli pojmovati kulturo kot pomembnejši vidik od strukture, drugi pa poskušajo dajati obema enako težo (*ibid.*: 7).

Prva skupina poudarja pomen kulture in se zanima zlasti za kulturne spremembe. Proučuje torej, kako kultura v povezavi s socialno strukturo ali neodvisno od nje povzroča spremembe v nacionalnih državah — spremembe za družbene razrede, etnične skupine ali za vsakdanje življenje. Ta pogled je nasproten zgodnejšim pristopom h kulturi, ki so se ubadali z identificiranjem kulturnih vrednot, povezanih z različnimi tipi družbenih struktur. Ti starejši pristopi so pojmovali kulturo kot statično in niso bili dovolj občutljivi za proučevanje družbenih in kulturnih razlik ali konfliktov (*ibid.*).

Osrednja tema tako sociologije zgodovine kot študija politične kulture je vprašanje, kako vladajoči razred vsili ustrezen pogled na svet, ali v obliki ideologije ali hegemonije, tako da postanejo te sestavine ali vsebine enako nevprašljive kot zdrav razum. Starejši pristopi so proučevali zlasti vrste kulturnega nadzora, novi pristopi pa se osredotočajo na proučevanje strategij odpora tlačenih proti tistim, ki jim poskušajo vsiliti ideološke in hegemonistične vzorce nadzora (*ibid.*). Posamezniki in razne družbene skupine si vedno znova razlagajo ali uporabljajo kulturne idiome, pomene, »tekste« na najbolj nenavadne, nepričakovane, osupljive načine. Novejši pristopi v okviru sociologije kulture vse več pozornosti posvečajo tudi ali prav tem procesom.

Diana Crane navaja, da je ena od najpomembnejših sprememb, ki jih je v ameriško

sociologijo prinesla sociologija kulture, zamisel, da tisto, kar proučujejo sociologi, ni nujno objektivna empirična realnost, temveč je pravzaprav družbena konstrukcija. Ta pristop, kajpak utemeljen v fenomenologiji Alfreda Schutza ter razvit v že večkrat navajanem delu Bergerja in Luckmanna *Družbena konstrukcija realnosti* je povzročil pravo revolucijo pri študijah medijev, popularne kulture in znanosti, odprl pa je tudi novo področje raziskovanja, teorijo recepcije, ter proizvedel nove interpretacije fundamentalnih principov organizirane obnašanja (*ibid.*: 9).

Povojne študije množičnih komunikacij v Ameriki so pojmovalе vsebino medijev kot enodimenzionalno in nedvoumno. Posamezniki so lahko res uporabljali to vsebino na različne načine, vendar to ni pomenilo, da bi lahko o pomenu razpravljali ali da pomen locira različne segmente občinstva na različne načine. Poznejše raziskave so razvile veliko bolj zapleteno pojmovanje medijev. Tuchman, na primer, je (tudi pod Goffmanovim vplivom) pokazal, kako so novice družbeno konstruirane prek identificirajočih sistemov, ki vplivajo na to, kako poročevalci sprejemajo in zbirajo podatke (*ibid.*: 10).

Najnovejše ameriške raziskave se izdatno opirajo na izsledke britanskih kulturnih študij in na teoretske perspektive poststrukturalistov, kot sta Lyotard in Baudrillard. Tako govori o »boju za pomen« */struggles over meaning/* v medijskih diskurzih (*ibid.*).

Novi pristopi k proučevanju medijske percepcije občinstva, ki izhajajo iz okrilja teorije recepcije, prav tako črpajo iz britanskih kulturnih študij, hkrati pa se opirajo tudi na teorije iz literarnih študij. V ospredju teh pristopov je pojmovanje, da so pomeni tekstov nestalni in dvoumni. Tekste lahko razumemo in uporabimo na načine, ki so popolnoma v nasprotju z nameni njihovih ustvarjalcev. Te študije sprožajo vprašanja v zvezi z naravo medijev in literarnih tekstov, ki omogočajo večplastno branje, ter v zvezi z načini, na katere razred, etnične ali na spol vezane skupine znotraj občinstva sprejmejo ali zavrnejo hegemonistična sporočila (*ibid.*).

Če smo se v uvodu obregnili ob razlikovanje med t. i. »makro« in »mikro« ravniyo sociološkega raziskovanja, se ga lahko v izteku tega brkljanja po nekaterih novejših pristopih v

sociologiji kulture znova spomnimo. Gre namreč za tendenco v sociologiji, po kateri so začeli sociologi v sedemdesetih in osemdesetih letih reformulirati modele posameznikovega obnašanja. »Klasični« model je pojmoval posameznika kot pasivnega sprejemnika kulturnih vplivov. Ann Swidler je bila ena prvih preoblikovalk tega modela. Kulturo je opredelila kot »komplet pripomočkov« */tool-kit/* v obliki simbolov, zgodb, ritualov in pogledov na svet, ki jih ljudje uporabljajo, da bi rešili probleme in organizirali svoje dejavnosti. Kultura tako ponuja posamezniku širok razpon možnosti. Ljudje torej niso pasivno odvisni od kulture, temveč dejavni, večkrat dobro usposobljeni uporabniki kulture. Čeprav si v dani skupnosti delijo iste vrednote, je lahko njihovo obnašanje zelo različno, ker so, kot pravi Ann Swidler, njihove sposobnosti, da prevedejo posamezne vrednote v akcijo, zelo različne. Po eni strani uporabljajo posamezniki za t. i. »strategije akcije« iste kulturne sestavine na različne načine, po drugi pa tudi kultura ni enovit sistem, ki bi usmerjala akcijo v skladno usmeritev. Vse kulture namreč vsebujejo različne, večkrat tudi nasprotujoče si sestavine. Ta zorni kot je podoben postmodernističnemu, hkrati pa je Ann Swidler razmerje med kulturo in akcijo razvijala deloma pod vplivom francoskega teoretika Pierra Bourdieuja in antropologov, kakršen je Clifford Geertz, čeprav naj bi bila njena interpretacija manj deterministična od njihovih (*ibid.*: 11).

Steve Derne je izpostavil določen vidik takega pojmovanja kulture: načine, na katere kultura bolj ovira kot spodbuja vedenje. Derne je črpal iz socialnih konstrukcionistov, etnometodoloških teorij in antropologov in poskušal ponuditi pogled, ki bi povezal zamisel o kulturnih omejitvah s spoznanjem, da posamezniki večkrat nasprotujejo kulturnim normam. Derne se ne sprašuje, kako je realnost družbeno konstruirana, temveč, kako družbeno konstruirana razumevanja družbenega vedenja vplivajo na resnično obnašanje. Trdi, namreč, da so posamezniki motivirani za konformizem, ko izkusijo družbene posledice obnašanja, ki ne ustreza zdravorazumskemu kulturnemu pojmovanju družbenega obnašanja, vendar pa je po njegovem obseg resničnega obnašanja veliko širši od tistega, ki je kulturno nakazan (*ibid.*: 12).

Diana Crane poudarja kot eno od najbolj dejavnih področij v sociologiji kulture tisto, ki se ukvarja z vprašanji razmerij med pogoji, ki obkrožajo produkcijo kulturnih simbolov, in značilnostmi kulturnih simbolov samih po sebi. Ta pristop je tako širok, da lahko zajame študije, ki se ukvarjajo z zelo različnimi vidiki kulture. Pravzaprav so pristop najprej uporabljali v študijah umetnosti, medijev in popularne kulture, kjer so dokumentirali učinke sistemov nagrajevanja, tržnih struktur in vstopnih sistemov za kariere in dejavnosti ustvarjalcev kulture. Na podoben način lahko obravnavamo tudi druga področja kulture, npr. znanost ali religijo, s tem pa širimo in poglobljamo razumevanje te perspektive (*ibid.*: 13).

Očitki temu in sorodnim pristopom izpostavljajo, da se pri proučevanju produkcije kulture večkrat zanemarja »pomen«. Teoretiki odgovarjajo, da bi s tem izpustili sociologijo in se v bistvu ukvarjali s kritičko interpretacijo. Drugače rečeno, proučevanje produkcije kulture želi odgovoriti na vprašanje, pod kakšnimi pogoji bo določena kultura proizvedena in kako se ti pogoji razlikujejo pri drugi kulturi. Naprej poskuša odgovoriti na vprašanja, kdo so ustvarjalci dane kulture, kaj opredeljuje ali izoblikuje njihov izraz ter koliko avtonomije imajo (*ibid.*: 14).

Na koncu lahko omenimo, da številne sodobne tendence v sociologiji kulture prispevajo k demistifikaciji, celo razkrinkavanju etabliranih oblik kulture, na primer znanosti ali t. i. visoke kulture. Hkrati s pomočjo sodobnih pojmovanj in pristopov lažje proučujemo

vplive, učinke in simbiotična razmerja med kulturami manjšin in marginaliziranih družbenih skupin, kot so etnične, rasne ali na spol vezane skupine, in etablirano kulturo (*ibid.*: 17). Navsezadnje je bil celo položaj same sociologije kulture v matični vedi na neki način marginaliziran.

Razlogi, ki so prispevali — tako v teoriji kot v vsakdanjem življenju — k nakazanim spremembam pojmovanja kulture, so raznovrstni in večplastni ter presegajo ožje okvire in namene tega zapisa. Vse večja kompleksnost sodobnih družb, medsebojno vplivanje raznovrstnih kultur in s tem razkroj ustaljenih, standardiziranih življenjskih vzorcev, po katerih posameznik sledi predvidljivim potem od izobraževanja do dela in poroke, vse to so verjetno le drobci v mnogo bolj zapleteni problematiki. Zaradi nakazane raznolikosti in nepredvidljivosti sodobnega vsakdana, pa seveda tudi zaradi — kljub vsemu — malce več nakopičenega znanja o nas samih, so sodobne opredelitve kulture po eni strani določnejše, po drugi pa spet ohlapnejše. Kultura — tudi po mnenju nekaterih navedenih teoretikov — je zlasti splošno okostje pomenov, ki jih posameznik uporablja, da bi ugotovil, kako naj razreši probleme, s katerimi se sooča. V takih opredelitvah pa se — kot smo namignili na začetku — skriva in zgošča dediščina različnih znanstvenih disciplin s področja družboslovja ali humanističnih ved. Nakazana interdisciplinarnost bi lahko v prihodnje ponudila še kako zanimiva dognanja. Tudi za socialno delo.

Literatura

- F. ADAM (1990), Prispevek Niklasa Luhmanna k razvoju sistemske teorije. *Nova revija*, 96: 744-760.
- P. L. BERGER, T. LUCKMANN (1992), *Socijalna konstrukcija zbilje*. Zagreb: Naprijed.
- M. CARRITHERS (1992), *Why Humans Have Cultures*. Oxford: University Press.
- D. CRANE (ur.) (1994), *The Sociology of Culture*. Oxford: Blackwell.
- S. FRITH, A. GOODWIN (1990), *On Record*. London: Routledge.
- A. GIDDENS (1987), *Social Theory and Modern Sociology*. London: Polity Press.
- S. JUŽNIČ (1970), *Politična kultura*. Maribor: Založba Obzorja.
- G. H. MEAD (1934), *Mind, Self and Society*. Chicago: University Press.
- M. POŠTRAK (1994), V znamenju trojstev. *Socialno delo* 33, 4: 325-342.

D. RUPEL (1986), *Sociologija kulture in umetnosti*. Ljubljana: DZS.

G. TOMC (1994), *Profano*. Ljubljana: Krt.

M. WEBER (1988), *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Ljubljana: ŠKUC-ZIFF (Studia humanitatis).

ANDREJA GROM

PRIMER SUPORTIVNE PSIHOTERAPIJE STAREJŠIH

Primer skupinske psihoterapije starejših, ki je bil izveden v okviru projekta "Psihoterapija starejših", ki ga je vodil Andreja Grom, je predmet tega prispevka.

V Domu upokojencev na Vrhniki vodim s socialno delavko in psihologinjo skupno skupino (skupino po ustrezni, terapevtski skupini, infoaktivni skupini, ki skupaj obseva večinsko sta različni, pa se vse tebe, da se izotrite. To pomeni, da se vsakemu od, ki si želijo in se način preživljanja skupne, in da vsakih iteje skupine tudi 30 članov. Ugotovili smo, da skoraj v vsaki skupini so vsi člani, ki so posebej nekako spoznali riko in, ki so bili bolj pogledljivega pomena. Vsebujejo se zgodilo, da je bilo vedel znanost, vsebujejo ali ranjo, namenjeno temu, pa se je zaradi nedostavnosti ostalih članov, stare članov, močnega člana ali iz drugih razlogov izgubila. Tako sta prišli na misel, da bi se tudi posredni v skupino. V njej bi, ki so vsi člani v roku spretnosti in podoben drug drugemu.

Zdaj skupina tebe pod redno supervizijo in letno leto, je pol-odprta in heterogena glede na spol, izobrazbo, diagnozo. Trenutno imo 9 članov in članke, ki vsajoma prihajajo iz vsake njihova povprečna starost pa je 75 let. Skupaj smo se enkrat tedensko za eno uro po večerni uradnega uradnega še 15 minut, da bi se njihova svoja opazovanja in izkušnje v skupini. Temu nikoli ne pripravim skupaj, ki je je med povedanem mogoče izkušnje skupaj.

Svojo vlogo vidim predvsem v tem, da pobujava, izkava in spodbuja interakcijo med člani skupine.

PSIHOTERAPIJA STAREJŠIH

Prva življenjska obdobja primajo v starihostar naravnano družbi socialno izolirano, občutja neodpornosti in osamljenosti.

Najrazličnejše oblike skupinskega dela se namo ponujajo približno na družbo, socialno udobje, dejavno blivajo in medsebojno interakcijo, in katere sicer starejši v vsakdanjem življenju nimajo prav velike priložnosti.

Socialna deficienca, po kateri je psihoterapija vrsta psihološke metode, ki jeja ali odpravlja psihične ali telesne težave, se opredeljuje starostni totalizem. Pa vendar je psihoterapija starejših večjota dolga časa za socializacijo, ker da se, ki daje možnostno to preveč togi in zato neprimerno, da se bi spremenili.

Tako je Freud splošno varje za psihoterapijo in primarne starosti doletel pri petdesetih. Vendar se že nekateri njegovi nasledniki proučali v zgodnjih psihoterapevtskih obsevanjih starejših in pri tem dajejo prednost drugim kategorijam pred starostjo (gledajo občutnost, izkušnje, dostopnost spolno in socialno učinkovitost, neobremenjenost sprejemanje svoje prihodnosti, ne primarno zvidanje).

RAZLIČNI PRISTUPI K SKUPINSKI PSIHOTERAPIJI STAREJŠIH

Tako kot individualna, avtorji tudi skupinsko psihoterapijo starejših delijo na analitično usmerjeno in suportivno.

ANALITIČNA PSIHOTERAPIJA

ANALITIČNA PSIHOTERAPIJA

Priho analitično skupino se vnaša je pri delu s starejšimi vpeti Grom (1977). Splošna je uporabljal bolj strukturalne metode (vodna predavanja, demonstrativne predstavitve), poroje pa vsebinske asociacije in interpretacije.

Grom (1975, 1978) in analitično skupinsko delo s starejšimi zelo priporoča in je videl

